
СЕКЦІЯ ІІІ

ПРАВА ЛЮДИНИ, МЕХАНІЗМ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ

Я. О. Демченко

здобувачка ІІ курсу спеціальність «Право»

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри конституційного права та правосуддя В. В. Борщенко

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА ЗАХИСТІ ПРАВА НА СВОБОДУ ДУМКИ

Право на свободу думки є складною та багаторівневою правовою конструкцією, оскільки воно може реалізовуватися без зовнішнього прояву, залишаючись у внутрішньому світі особи та функціонуючи на рівні її свідомості. Це значною мірою ускладнює процеси правового захисту цього права та визначення випадків його порушення. У сучасних умовах глобалізації, інформаційних технологій та поширення засобів масової комунікації питання захисту свободи думки набуває особливої актуальності, оскільки зростають ризики маніпулятивного впливу, примусової зміни переконань та обмеження індивідуальної автономії особи. Сутність цього права ґрунтується на принципі свободи волі, а його нормативне закріплення спрямоване на запобігання будь-якому зовнішньому впливу, що може обмежувати незалежність мислення людини. В умовах розвитку технологій, штучного інтелекту та алгоритмічного впливу на інформаційне поле особливої уваги потребує питання державних та міжнародних гарантій захисту свободи думки як фундаментального елемента прав людини.

Розвиток цифрових технологій, зокрема інтернету та соціальних мереж, створив нові можливості для самовираження та комунікації, сприяючи поширенню інформації та формуванню громадської думки. Водночас, технологічний прогрес супроводжується низкою викликів, серед яких особливу загрозу становлять поширення дезінформації, масове спостереження за громадянами, а також маніпуляція суспільною свідомістю. У країнах, що переживають збройні конфлікти або внутрішньополітичні кризи, свобода думки нерідко піддається обмеженням під приводом забезпечення національної безпеки, що порушує баланс між необхідністю державного контролю та

дотриманням фундаментальних прав людини. Держави використовують різні методи, зокрема цензуру, переслідування журналістів та активістів, блокування інтернет-ресурсів. Таким чином, право людини на свободу думки виходить за межі суто теоретичної концепції та набуває практичної значущості, оскільки його реалізація та захист безпосередньо впливають на соціальні, політичні та правові процеси в суспільстві.

Перш за все, право на свободу думки закріплене в міжнародних правових актах, зокрема в Загальній декларації прав людини (ст. 18) та Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 18).

Щодо національного законодавства, то відповідно до ст. 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [1]. Отже, «наявна законодавча база створює реальні можливості кожній людині в українському суспільстві безперешкодно дотримуватися власних поглядів, вільно виражати і поширювати свої думки, ідеї та інформацію» [2].

Реалізація права на свободу думки та слова, як фундаментального елементу демократичного суспільства, може підлягати певним законодавчим обмеженням, обґрунтованим необхідністю забезпечення національної безпеки, збереження територіальної цілісності держави, підтримання громадського порядку та запобігання суспільним заворушенням або злочинам. Крім того, обмеження цього права можуть бути спрямовані на охорону здоров'я населення, захист прав і репутації інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації, а також на збереження авторитету та неупередженості судової системи. В умовах сучасного інформаційного суспільства особливого значення набуває питання пропорційності таких обмежень, оскільки надмірний контроль або неправомірне втручання з боку держави можуть призвести до фактичного звуження демократичних свобод і порушення міжнародних стандартів прав людини. Отже, правове регулювання реалізації свободи думки та слова потребує чіткого балансу між захистом суспільних інтересів та збереженням основоположних прав і свобод особи.

Можна припустити, що право на свободу думки є складним для безпосереднього порушення, оскільки примусити особу мислити певним чином є доволі проблематичним. Однак це право може зазнавати порушень через опосередкований вплив на свідомість людини, зокрема шляхом застосування нейромаркетингових технологій, пропаганди та інших методів інформаційного маніпулювання. Використання таких стратегій може формувати упередження, нав'язувати певні погляди та обмежувати когнітивну автономію особи, що

фактично є порушенням її права на свободу думки. Таким чином, будь-який зовнішній вплив, спрямований на зміну чи контроль процесу формування особистих переконань, слід розглядати як загрозу реалізації цього фундаментального права.

На підставі вищенаведеного можливо дійти висновку, що важливим є розвиток правової системи, яка б унеможливила порушення цього права. Судові органи, громадянське суспільство та міжнародні організації мають контролювати діяльність урядів і сприяти захисту свободи думки. Законодавство держави має відповідати міжнародним стандартам та забезпечувати механізми оскарження у разі порушення прав людини.

Крім того, незалежність судової системи є важливою умовою для запобігання зловживанням владою.

Особливої уваги також потребує питання освіти. Свобода думки неможлива без критичного мислення, яке формується через систему освіти та виховання. Держава зобов'язана створювати умови для розвитку та поширення освіти, яка сприятиме вільному обміну ідеями, плюралізму думок та аналізу різних точок зору. Навчальні заклади мають заохочувати відкриті дискусії та толерантність до різних поглядів, а не пропагувати єдино правильну ідеологію. Конституція України вказує, що кожен має право на освіту, а держава, в свою чергу, забезпечує доступність і безоплатність деяких її видів.

Крім того, у сучасному світі держава повинна активно захищати громадян від інформаційного тиску та маніпуляцій. Важливо забезпечувати правдиву та об'єктивну інформацію, підтримувати незалежні медіа та гарантувати журналістам безпеку під час виконання їхніх професійних обов'язків. Прозорість у діяльності влади та можливість громадського контролю над ухваленням рішень є ключовими факторами вільного інформаційного простору.

Таким чином, зобов'язання держави щодо забезпечення права на свободу думки не обмежуються лише його нормативним закріпленням у законодавчих актах, а передбачають впровадження ефективних механізмів його практичного захисту та реалізації. Важливо, щоб уряди не лише проголошували дотримання прав людини, але й створювали належні умови для їхнього фактичного забезпечення. Свобода думки є фундаментальним елементом демократичного суспільства, а її гарантування – невід'ємним обов'язком кожної правової держави. Рівень виконання цих зобов'язань визначає ступінь розвитку громадянського суспільства, правової культури та загальний рівень демократичних процесів у країні. Відсутність свободи думки унеможливає існування повноцінної демократії, оскільки вона є її ключовою передумовою.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Проценко О. Право та гарантії свободи думки і свободи масової інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №4. С. 156-160.